

Helena Sarna

ORCID: 0000-0001-9945-2055

Muzeum Harcerstwa w Warszawie

Anna Zawadzka – darczyńca Muzeum Harcerstwa

HARCERSTWO

Rocznik naukowy Muzeum Harcerstwa

nr 4/5, 2021/2022, s. 110-112C

---

słowa kluczowe: *darczyńca, harcerstwo, muzeum, muzealnictwo, dary*

Pełniła w harcerstwie wszelkie możliwe funkcje. Była drużynową, hufcową, doszła do najwyższych szczytów – wybrano ją wiceprzewodniczącą Związku Harcerstwa Polskiego podczas XXVIII Zjazdu w Bydgoszczy w 1990 r. (jednocześnie wybierając na przewodniczącego Stefana Mirowskiego, naczelnikiem został Ryszard Paclawski). To dzięki niej w Muzeum Harcerstwa w Warszawie znajduje się oryginał pamiątnika jej młodszego brata, będący dla Aleksandra Kamińskiego podstawą do napisania „Kamieni na szaniec”, bowiem swoje archiwum zdecydowała się przekazać tej właśnie placówce.

Urodziła się w 1919 r., była pierwszym dzieckiem i jedyną córką chemika Józefa Zawadzkiego i nauczycielki Leony (Leonii) z Siemieńskich Zawadzkiej. Brat, Tadeusz, który do historii przeszedł pod pseudonimem „Zośka”, był od Anny dwa lata młodszy. Wojna zabrała jej matkę (którą w 1940 r. zabił uder) i brata (jedyną ofiarę ataku na strażnicę niemieckiej straży granicznej, przeprowadzonego w sierpniu roku 1943). Profesor Józef Zawadzki zmarł sześć lat po zakończeniu drugiej wojny światowej. Anna Zawadzka własnej rodziny nie założyła. Z wykształcenia była filologiem angielskim. Całe dorosłe życie zdecydowała

się poświęcić pracy zawodowej oraz działalności harcerskiej. Nigdy nie wyprowadziła się z Warszawy. Swoje ostatnie lata spędziła przy powiślańskiej ulicy Dobrej, zamieszkując u sióstr urszulanek. Krótko przed śmiercią w czerwcowy wieczór 2004 r. w zajmowanym przez nią pokoju wybuchł pożar, którego jednym ze skutków było częściowe zniszczenie przechowywanych tam archiwaliów. Dlatego konieczne było przeprowadzenie stosownych zabiegów konserwatorskich. Pośród materiałów, które Anna Zawadzka przekazała do muzeum, znalazły się jej zbiory biblioteczne, archiwum osobiste, archiwalia rodzinne, zbiór fotografii, a także – a może przede wszystkim – pamiątnik młodszego brata, który stał się jednym z najcenniejszych nabytków placówki. Jakż on jest – ten pamiątnik? To na pierwszy rzut oka niepozorny, niedużych rozmiarów zeszyt – dziś powiedzielibyśmy, że formatu a6. Zapisany ołówkiem, pismem wprawdzie dość drobnym, ale czytelnym. I rzecz najważniejsza – relacja zawarta w owym zeszycie dała początek „Kamieniom na szaniec” – jednej z najsłynniejszych książek powstałych w okresie okupacji hitlerowskiej, ponieważ to właśnie na jego podstawie Aleksander Kamiński swoją opowieść napisał. Opowieść

człowieka, który i dla ludzi obecnie żyjących może być wzorem poświęcenia i honoru. Tak Anna Zawadzka w napisanej wspólnie z Janem Rossmannem książce wspominała Tadeusza „Zośkę” i pamiętnik, który wyszedł spod jego pióra:

(...) Zdecydował się na napisanie relacji (...), a więc na zrealizowanie pomysłu, do którego jeszcze niedawno odniósł się sceptycznie. Trudno powiedzieć, co go do tego [napisania pamiętnika – przyp. HS] skłoniło. (...) Pisał na małym bloczku ze zrywanych kartkami, ołówkiem, a mimo to cały ten tekst dziś jeszcze można odczytać. (...) Napisał nie tylko relację o akcji pod Arsenalem, ale również o wojennych dziejach swoich przyjaciół (...). Napisał też na zakończenie relacji krótki tekst (...) o bohaterstwie tych, którzy wpadli w ręce Gestapo mimo tortur nic nie powiedzieli.¹

Pamiętnik, który wśród liczących ponad czterdzieści tysięcy obiektów zbiorów Muzeum Harcerstwa jest jednym z najcenniejszych i nigdy dotąd nie wydany drukiem (inaczej niż miało to miejsce w przypadku korespondencji twórców polskiego harcerstwa – małżeństwa Małkowskich – również znajdującej się w zbiorach muzeum, a opublikowanej w 2014 r. pod tytułem „Bo Polska to Ty!”)². Sporządzono przynajmniej dwie kopie pamiętnika, jedna z nich jest w posiadaniu Archiwum Akt Nowych w Warszawie, drugą – w formie maszynopisu – przechował Jan Rossmann „Pan Janek”, następnie przekazując ją Marianowi Miszczukowi³. Anna Zawadzka wraz z rękopisem przekazała oryginalny spinacz, dzięki któremu przez wiele lat kartki pamiętnika pozostawały nierozproszone. Podobnie jak całość tekstu został poddany gruntownej konserwacji i odpowiednio zabezpieczony w miejscu przechowywania. Prace konserwatorskie zostały wykonane przez jedną z instytucji współpracujących z Muzeum Harcerstwa.

Prace nad archiwum Anny Zawadzkiej prowadzono w ramach grantu pozyskanego w programie „Wspieranie działań archiwalnych 2017” Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Po uporządkowaniu liczy ono dokładnie jeden metr bieżący akt. Jest to czterdzieści jeden teczek archiwalnych⁴. Swoim zasięgiem obejmuje lata 1885 – 2004 (gdzie daty graniczne to rok narodzin matki Leony

z Siemieńskich Zawadzkiej – matki Anny i Tadeusza oraz rok śmierci Anny). Poza dokumentami osobistymi Hanki (jak nazywano Annę) znajdują się także materiały związane z jej rodzicami i bratem. Szczególnie warto zwrócić uwagę na dokładnie opracowaną biografię profesora Józefa Zawadzkiego, autorstwa innego wybitnego chemika związanego z Politechniką Warszawską – prof. Wiesława Kaweckiego, jak też i na rękopisy życiorysów Leony Zawadzkiej, spisanych przez jej uczennice.

Cenną pamiątką, którą Anna Zawadzka przekazała do zbiorów naszego muzeum, jest także zbiór fotografii. Za jego opracowanie odpowiadała kierownik Działu Ikonografii Ewa Józwiak. Jest to kilkadziesiąt oryginalnych zdjęć rodziny Zawadzkich. Do najstarszych zaliczyć można podobizny Leony Siemieńskiej (później Zawadzkiej) z czasów młodości. Interesujące – na przykład z punktu widzenia badacza – są fotografie rodzeństwa Zawadzkich z okresu dzieciństwa. Najlepszymi dowodami na bardzo bliskie relacje panujące pomiędzy Leoną i Józefem a obydwojgiem ich dzieci są uwiecznienia wspólnych rodzinnych wyjazdów, przykładowo do Krakowa bądź nad morze.

Odrębną część spuścizny Anny Zawadzkiej stanowi księgozbiór, który znajduje się w muzealnej bibliotece. Obejmuje on przede wszystkim pozycje książkowe o charakterze filologicznym (należy przypomnieć, że z wykształcenia była anglistką, uczyła języka angielskiego w warszawskich liceach i na Uniwersytecie Warszawskim), religijnym, ale też turystyczno-krajoznawczym (przewodniki; dużo podróżywała – w okresie powojennym zwłaszcza w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych)⁵. Dodać należy, że Anna Zawadzka pozostawiła po sobie szereg tekstów opublikowanych w wydawnictwach – głównie harcerskich. Poza przywołaną powyżej, a napisaną wspólnie z Janem Rossmannem „Panem Jankiem”, biografią Tadeusza Zawadzkiego „Zośki”, spod jej pióra wyszły prace: *Harcerstwo żeńskie w Warszawie w latach 1911–1949* (Warszawa 1995), *Gawędy o tych, które przewodziły* (Warszawa 1994), *Gawędy o tych, które przewodziły. Cz. II* (Warszawa 1998) oraz *O Aleksandrze Kamińskim – Kamyku* (Warszawa

1. Cyt. za: Zawadzka A., Rossmann J., *Tadeusz Zawadzki ZOŚKA*, Warszawa 1991, s. 191.

2. Jarośnińska M. (red.), *Bo Polska to Ty!*, Muzeum Harcerstwa, Warszawa 2014.

3. Miszczuk M., *Jan Rossmann, pseudonim „Wacek”*, Warszawa 2009, s. 104.

4. Vide: Drag K. (red.), *Przewodnik po „Zbiorze akt 1939 – 1945” i „Zbiorze spuścizn” z zasobu archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie*, Warszawa 2017.

5. Czarnota W., *Anna Zawadzka*, [w:], Wojtyczka J. (red.), *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. I, Warszawa 2006, s. 255.

2001). Ponadto była autorką podręczników do nauki języka angielskiego. Księgozbiór Anny Zawadzkiej szczególnie ucierpiał podczas pożaru. Książki w 2004 r. – udało się go zabezpieczyć dzięki przeprowadzonym zabiegom konserwatorskim.

Hm. Anna Zawadzka wyposażyła Muzeum Harcerstwa w unikatowy zbiór. W zbiór bogaty w materiały różnego typu: od dokumentów, poprzez fotografie, na książkach kończąc. Stanowi on doskonałe źródło do badań dla historyków, archiwistów, genealogów, badaczy fotografii czy też dla bibliotekoznawców. Za sprawą zbioru Zawadzkiej poznajemy har-

cerstwo przedwojenne, okupacyjne, wreszcie – powojenne. Niewiele jest zbiorów obejmujących swoim zasięgiem tak ogromny okres. Anna Zawadzka przeżyła osiemdziesiąt pięć lat i przez znaczną większość życia działała w harcerstwie. Przekazując swoje materiały do Muzeum Harcerstwa w Warszawie tak naprawdę przekazała nie tylko dorobek swojego życia, ale i ogromną część harcerskiej historii. W głębi biblioteki muzeum stoi mały zegarek na baterie, będący własnością Anny Zawadzkiej i będący elementem wyposażenia jej mieszkania. Nadal mierzy upływający czas.

Literatura

- Drąg K. (red.). 2017. *Przewodnik po „Zbiorze akt 1939 – 1945” i „Zbiorze spuścizn” z zasobu archiwum Muzeum Harcerstwa w Warszawie*, Warszawa.
- Jarosińska M., 2014. *Bo Polska to Ty!*, Warszawa.
- Miszczuk M., 2009. *Jan Rossman, pseudonim „Wacek”*, Warszawa.
- Wojtyca J. (red.), 2006. *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. I, Warszawa.
- Zawadzka A., Rossman J., 1991. *Tadeusz Zawadzki „Zośka”*, Warszawa.
- Zbiór Anny Zawadzkiej (Muzeum Harcerstwa w Warszawie).

